

2018 m. rugsėjo 24 d. Lietuvos mokslų akademijoje prof. Algimantui Grigeliui įteiktas pasaulinio garso XIX a. pradžios ir Lietuvoje gyvenusio mokslininko, elektrolizės bei fotochemijos pradininko Teodoro Grotuso (*Theodor von Grotthuss*) medalis, paskirtas už nuopelnus Lietuvos mokslui ir kultūros puoselėjimą.

AKADEMIKUI ALGIMANTUI GRIGELIUI – VARDINIS „THEODOR VON GROTTTHUSS“ MEDALIS

Prof. akad. Algimantas Grigelis. (V. Valuckienės nuotr.)

Teodoro Grotuso medalį įsteigė ir administruoja tarptautinė T. Grotuso fondo valdyba. Teodoras Grotusas (*Freiherr Christian Johann Dietrich Theodor von Grotthuß*, 1785, Leipcigas–1822, Gedučiai, Lietuva) įgijo mokslininko šlovę elektrochemijoje ir fotochemijoje, yra žinomas kaip pirmasis elektrolizės teorijos kūrėjas (1806 m.) ir suformulavęs pirmąjį fotochemijos dėsnį (1817 m.). Jo elektrolizės teorija laikoma pirmuoju vadinamojo originalaus Grotthuss'o mechanizmo aprašymu. Po gamtos mokslų studijų Leipcige ir Paryžiaus aukštojoje politechnikos mokykloje (*École Polytechnique*), T. Grotusas išvyko į Italiją,

gyveno Neapolyje, vėliau – Romoje, kur aktyviai dirbo elektrolizės eksperimentų ir jų interpretavimo srityje. Tolesnius gyvenimo metus T. Grotusas praleido Paryžiuje, o nuo 1808 m. apsigyveno savo motinos Gedučių (*Geddutz*) dvare Biržų rajone. Čia elektros ir šviesos tyrinėjimus jis atliko su paties surinkta įranga. Turėjo sveikatos problemų, o apimtas depresijos 1822 m. pasitraukė iš gyvenimo.

Algimantas Grigelis (g. 1931 m.), geologas ir paleontologas, mokslo istorikas, keliautojas ir fotografas, 1949 m. baigė Utenos „Saulės“ gimnaziją, o 1954 m. Vilniaus universitete – geologiją. 1958 m. A. Grigeliui buvo suteiktas geologijos ir mineralogijos mokslų kandidato, 1981 m. – geologijos–mineralogijos mokslų daktaro (dabar – habilituoto fizinių mokslų daktaro) laipsnis už Pabaltijo jūros sistemos fosilinių pirmuonių (foraminiferų) ir zonų stratigrafijos tyrimus. 1958 m. Lietuvos jūros periodo nuosėdose atrado pirmuosius planktoninius foraminiferus, – tai tapo pripažinta pasauliniu atradimu mikroorganizmų evoliucijoje.

1960 m. A. Grigelis pradėjo dirbti Lietuvos mokslų akademijos Geologijos ir geografijos institute, 1963–1977 m. buvo Geologijos instituto direktoriumi, 1968–1972 m. rūpinosi naujo instituto pastato Vilniuje (Ševčenkos g. 13) statybomis. Šiuo metu A. Grigelis – Gamtos tyrimų centro konsultantas, „Baltica“ žurnalo vyr. redaktorius (1993–2018 m.). Po Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo, 1992 m. įkūrė Lietuvos nacionalinį geologų komitetą, 1992 m. buvo išrinktas į Lietuvos mokslų akademiją, 1997–2011 m. buvo Lietuvos MA Biologijos, medicinos ir geomokslų skyriaus Geomokslų sekcijos pirmininkas.

Teodoro Grotuso medalį A. Grigeliui įteikia prof. akad. Aivaras Kareiva. (V. Valuckienės nuotr.)

Teodoro Grotuso medalis: sidabruotas varis, diametras – 51 mm; aversas – Theodor von Grothuss * 1785–1822; reversas – Nors šviesa apšviečia tamsą, nieko nėra tamsiau už šviesą (autorius – grafikas Petras Repšys, Vilnius, 2017).

Platūs A. Grigelio moksliniai interesai pasireiškė tokiose srityse kaip mezozojaus mikropaleontologija ir stratigrafija, Baltijos regiono geologija, geologinis kartografavimas, geologiniai žemėlapiai, Baltijos jūros prekvartero geologijos tyrimai, geologijos mokslo istorija; valstybinių programų ir projektų fizinių mokslų srityje ekspertizės. Dalyvaujamas ekspedicijose Latvijoje, Estijoje, Lenkijoje, Ukrainoje, Centrinėje Rusijoje, Timano–Pečioros srityje, Kaukaze, subpoliariume Urale, Taimyre (Šiaurės Sibiras), Kryme, Čekijoje, Moldovoje, Danijoje, Švedijoje, surinko daug geologinės medžiagos ir gausias mikropaleontologines kolekcijas, mokslo tikslais lankėsi Aliaskoje, Čilėje, nuo 1976 m.

dalyvavo Baltijos jūros geologinių–geofizinių tyrimų ekspedicijose. Kaip mikropaleontologijos ekspertas mokslinį darbą 1986–1989 m. dirbo Damaske (Sirijos geologijos ir mineralinių resursų ministerija), 1990–1991 m. – Dartmute (Kanados Bedfordo okeanologijos institutas), 1994–1998 m. – Stokholme (Švedijos gamtos istorijos muziejus).

Vienas ir kartu su bendraautoriais parengė ir išleido apie 30 leidinių, paskelbė apie 800 mokslinių straipsnių. Paminėtinos svarbesnės autorinės monografijos: „Pietvakarių Pabaltijo jūros sistemos foraminiferai“ (Vilnius, 1985), „Pabaltijo jūros sistemos stratigrafija foraminiferų duomenimis“ (Maskva, 1985), „Rytinės Kanados Atlanto ir Rytų Europos platformos vidurinės jūros – ankstyvosios kreidos foraminiferų zonos ir paleoekologija“ (Bedfordas, 1995), „Rytinio Viduržemio (Sirija) jūros sistemos zonų stratigrafija ir foraminiferai“ (Londonas, 1996), „Rytų Europos platformos šiaurės vakarinės dalies jūros sistemos geologija ir foraminiferų faunos“ (Stokholmas, 1999), „History of Quaternary geology and geomorphology“ (D. Britanija (vienas redaktorių), 2008).

Nuo 1992 m. A. Grigelis įsitraukė į Europos Sąjungos mokslo programų, skirtų ištirti Europos jūras ir sukurti skaitmenizuotas duomenų bazes bei virtualius kartografinius dokumentus (žemėlapius), vykdymą. Kartu su Geologijos instituto mokslininkų grupe tyrė Baltijos jūros geologiją projektuose BASYS, GEOBALT, EMODNET–geology, GEOSEAS, SEASED ir kt. Kaip Lietuvos MA atstovas dalyvavo Europos mokslų akademijų patariamąsios tarybos (EASAC) Jūrų tvarumo darbo grupės veikloje rengiant studiją „Marine sustainability in an age of changing oceans and seas. Working Group. European Academies’ Science Advisory Council (EASAC) and the Joint Research Centre (JRC) of the European Commission (Brussels, January 2016), užsakytą tyrimą „Marine environment data management related to human activity in the south-eastern Baltic Sea (Lithuanian segment)“, paskelbtą „Oceanographic and Marine Cross-Domain Data Management for

4 pav. Teodoro Grotuso fondo valdybos pirmininkas prof. akad. Aivaras Kareiva, Teodoro Grotuso medalio laureatas prof. akad. Algimantas Grigelis, Lietuvos mokslų akademijos prezidentas prof. akad. Jūras Banys ir Lietuvos Respublikos ūkio ministras Virginijus Sinkevičius apdovanojimo ceremonijoje Lietuvos mokslų akademijoje (V. Valuckienės nuotr.)

Sustainable Development“ (Hershey, PA: IGI Global. June 2016).

Lietuvai pastaraisiais metais su bendraautoriais parengė ir išleido fundamentalius leidinius, skirtus įžymių šių laikų geologijos mokslininkų gyvenimui ir veiklai: „Akademikas Vytautas Gudelis“ (2011 m.), „Profesorius Mykolas Kaveckis – inžinierius, mineralogas, geochemikas“ (2012 m.), „Akademikas Juozas Dalinkevičius“ (2014 m.), „Ignotas Domeika – geologas, mineralogas, kalnų inžinierius“ (2017 m.).

A. Grigelis tarptautinėje mokslinių ryšių erdvėje dalyvavo ir skaitė mokslinius pranešimus tarptautiniuose geologų ir mokslo istorikų kongresuose, kolokviumuose ir konferencijose Kinijoje, Brazilijoje, Italijoje, JAV, Olandijoje, Airijoje, Vokietijoje, Prancūzijoje, Škotijoje, Belgijoje, Rusijoje, Suomijoje, Estijoje, Bulgarijoje, Graikijoje, Čilėje ir kitose šalyse. Išleido biografines knygas „Utenos gimnazija pokario verpetuose“ (su bendraautoriais, 2000 m.), „Trys

gyvenimo briaunos: literatūros rodyklė“ (2001 m.), „Bibliografijos rodyklė“ (2011 m.).

A. Grigelis yra ir Tarptautinio Europos geologinio žemėlapiu (M 1:5 000 000; Hannoveris, Vokietija, 2004 m.), Šiaurės Europos sausumos ir jūrų žemėlapiu (M 1:4 000 000; Trondheimas, Norvegija, 2003 m.), Lietuvos fanerozojaus sedimentacinių-paleogeografinių žemėlapių (valstybinė programa „Litosfera“, 2005 m.) vienas iš autorių.

Talentingas ir darbštus, pasiekęs mokslo viršūnes, dirbęs Europos, Artimųjų Rytų, Šiaurės ir Pietų Amerikos šalyse, akademikas A. Grigelis yra dviejų Valstybinių mokslo premijų, akademiko Juozo Dalinkevičiaus vardinės premijos laureatas, Lietuvos Ignoto Domeikos draugijos prezidentas. Keliaudamas bei dirbdamas jis nesiskyrė su fotoaparatu ir užrašų knygele. 2018 m. Varšuvoje, Vilniuje ir Utenoje surengė keturias fotografijų parodas, parašė atsiminimus apie Utenos gimnaziją.

Šaltiniai

www.lma.intranetas.lt

<http://www.lma.lt/news/443/38/Akademikui-Algimantui-Grigeliui-Teodoro-Grotuso-medalis>

<http://www.gamtostyrimai.lt/lt/naujienos/sveikiname-akademika-algimanta-grigeli>

<https://www.researchgate.net/grigelis>

GA informacija